

УДК 343.787.7

Клюс В. В., к.ю.н., доцент ст. викладач кафедри
оперативно-розшукової діяльності Донецького
юридичного інституту МВС України

Сучасні проблемні питання у забезпеченні національної безпеки України

У статті зосереджена увага на сучасних проблемах в забезпеченні національної безпеки України. Автор концентрує увагу на широкій поширеності як і в Україні і світі радикально-релігійних, релігійно-політичних і екстремістських організацій і сект, які здійснюють протиправні дії і кримінальні злочини, які несуть транснаціональний характер і є реальними і потенційними загрозами духовній безпеці України.

Ключові слова: духовна безпека держави, національна безпека, релігійна безпека, релігійно-політична група, організоване злочинне угруповання, злочинна організація, глобалізація, глобальні проблеми.

В статье сосредоточено внимание на современных проблемах в обеспечении национальной безопасности Украины. Автор концентрирует внимание на широкой распространенности как и в Украине и мире радикально-религиозных, религиозно-политических и экстремистских организаций и сект, которые совершают противоправные действия и уголовные преступления, которые несут транснациональный характер и являются реальными и потенциальными угрозами духовной безопасности Украины.

Ключевые слова: духовная безопасность государства, национальная безопасность, религиозная безопасность, религиозно-политическая группа, организованная преступная группировка, преступная организация, глобализация, глобальные проблемы.

In the article attention is concentrated on modern problems in providing of national safety of Ukraine. An author attracts attention on wide prevalence as well as in Ukraine and world of radical-religious, religious-political and extremist organizations and sects, which accomplish protivopravnye actions and criminal crimes which carry transnational character and are the real and potential threats religious safety of Ukraine.

Key words: spiritual safety of the state, national safety, religious safety, religious-political group, organized criminal groupment, criminal organization, globalization, global problems.

Постановка проблеми. Україна як молода незалежна держава прагне до створення стабільної системи національної безпеки України та забезпечення її пріоритетних складових. Проблема безпеки має велике значення для будь-якої людської спільноти у зв'язку з необхідністю попередження і ліквідації потенційних та реальних загроз, здатних позбавити людей матеріальних і духовних цінностей, а в деяких випадках — і життя.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичний огляд стану вивчення проблем забезпечення національної безпеки та її складових зроблено в ряді наукових робіт вітчизняних та зарубіжних учених: К.В. Антонова, В.Т. Білоуса, О.Ф. Долженкова, М.М. Галамби, В.Л. Ортинського, В.В. Крутова, О.В. Копана, М.І. Панова, В.М. Петрика, В.А. Ліпкана, Н.Р. Нижника, Д.Й. Нікіфорчука, О.В. Старкова, Г.П. Ситника, М.Б. Сакаяна, І.В. Слюсарчука, А.І. Хвилі-Олінтера, І.Р. Шинкаренка та інших.

Метою статті є зосередження уваги науковців та практичних працівників на сучасних проблемах забезпечення духовної складової національної безпеки України.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з тим, що національна безпека є однією з найголовніших сфер відповідальності держави і вимагає до себе уваги з боку не тільки спеціальних державних органів (РНБО, ГУР МО, СВР, МВС, СБУ тощо), а й «непрофільних» міністерств і відомств, функції яких неорієнтовані на

подолання загроз національним інтересам України і ініціюючим моментом, який є спільним у діяльності зазначених органів слід визнати саме забезпечення духовної безпеки України, яка потребує у системі ефективного забезпечення швидкого реагування з боку державної влади у формі прийняття нових відповідних концепцій і програм, що саме і визначає актуальність нашого дослідження.

Зупинимося на розгляді складових національної безпеки України, так О.Ф. Долженков доводить [1], що прийнято розрізняти такі відносно самостійні рівні і види безпеки: міжнародна глобальна безпека; міжнародна регіональна безпека; національна безпека. Слід погодитись із М.І. Пановим та іншими вченими [2], які вважають, що безпека держави має два основних аспекти: внутрішній і зовнішній. Ці два напрями безпеки держави найтіснішим чином взаємопов'язані і в той же час мають свою специфіку. У зв'язку з цим надзвичайно важливою є розробка комплексу проблем, пов'язаних із визначенням теоретичних основ міжнародної і національної безпеки, особливостей забезпечення національної безпеки України у період свого становлення як незалежної, суверенної держави; усвідомлення сутності національних інтересів України в нових геополітичних умовах, основних загроз у сфері національної безпеки, а також сутності й загальної характеристики політичної, міжнародної, економічної, воєнної, демографічної, екологічної, інформаційної, духовної безпеки і шляхів їх забезпечення. Розглядаючи загальну теорію національної безпеки (націобезпекознавство), можна її визначити як єдність і цілісність матеріального та духовного світу, також слід погодитись з автором, який наголошує на необхідності вивчення націобезпекознавства у ВНЗ МВС України [3].

На сьогодні постає складне завдання повної та ефективної протидії всім деструктивним силам, які руйнують національну безпеку України. Існування, самозбереження і прогресивний розвиток України як суверенної держави залежать від здійснення цілеспрямованої політики щодо захисту її національних інтересів. Особливо актуальним є питання забезпечення національної безпеки України та її пріоритетних складових: духовної, інформаційної, економічної, демографічної, політичної безпеки тощо.

Із початком третього тисячоліття деякі транснаціональні організовані злочинні організації помітно активізувалися у виробленні нових схем впливу на владу деяких держав із використанням сил та засобів релігійних організацій, радикально-релігійних рухів та партій, екстремістських організацій. Релігійні організації, радикально-релігійні рухи та партії, екстремістські організації активно й безпосередньо впливають на характер національних інтересів держави, вступають із ними у взаємодію. Усвідомлення національних інтересів України, глибоке їх розуміння та зведення до згодженої несуперечливої системи повинно здійснюватись за умови обов'язкового урахування сучасної геополітичної ситуації. Лише у такому разі можливе чітке визначення національно-державних цілей, обґрунтування пріоритетних завдань, досягнення правильного співвідношення питань стратегії і тактики у межах обраного політичного курсу.

Сучасні загрози духовної безпеки України, які знаходяться в релігійній сфері, це діяльність деяких релігійних організацій, радикально-релігійних рухів, екстремістських організацій, яка пов'язана із руйнуванням традиційної духовності, культури, науки, політики, уніфікації та універсалізації в єдиний духовно-культурний простір, який загрожує національній безпеці особи, суспільства і держави.

Згідно зі ст. 6 Закону України "Про основи національної безпеки України" пріоритетними національними інтересами є розвиток духовності, моральних засад, зміцнення здоров'я нації, а також, відповідно до ст. 7, реальними та потенційними загрозами національній

безпеці України, є прояви моральної та духовної деградації, отже, треба зосередити увагу на духовній безпеці як складовій національної безпеки держави [4].

Сьогодні, важливо наголосити на пріоритеті забезпечення саме духовної безпеки України, яка є тим фундаментом на якому тримаються всі складові національної безпеки України.

Згідно Указу Президента України “Про Стратегію національної безпеки України” № 105/2007, від 12.02.2007 (в редакції Указу Президента України від 8 червня 2012 року № 389/2012), а саме у розділі 2, проголошується: “національна єдність як запорука забезпечення ефективного захисту інтересів особи, суспільства і держави досягається за умов поваги до гідності людини та реалізації таких життєво важливих національних інтересів України як збереження і розвиток духовних і культурних цінностей суспільства”. Розвиток демократичних свобод, відкриває можливості для вільного розвитку суспільства, тягне водночас за собою в нинішніх умовах і певну небезпеку для духовного здоров'я нації, оскільки значна частина населення країни з погляду свободи релігії – духовно незахищена, що є чинником до цілого комплексу потенційних та реальних загроз та небезпек у цьому напрямі.

Слід зазначити, що релігійна безпека є складовою духовної безпеки України. До основних об'єктів релігійної складової духовної безпеки України слід віднести:

- особу, її духовно-релігійні права й свободи;
- соціальну групу (родину), її духовно-релігійні права й свободи;
- суспільство та релігійні організації та взаємовідносини між ними;
- державу, її національно-культурну самобутність, незалежність і територіальну цілісність.

Законом України “Про основи національної безпеки України” ст.8 визначено, що основними напрямками державної політики з питань національної безпеки України є охорона та відновлення її фізичного і духовного здоров'я. Тому саме протиправна, а подекуди й відверто ворожа діяльність закордонних місіонерів, представників новітніх тоталітарних культів і течій на території України не залишається поза увагою владних структур. Незважаючи на заходи, що проводяться, слід очікувати, що у подальшому триватиме і навіть поширюватиметься експансія закордонних місіонерів в Україну. Враховуючи складну економічну, соціально-політичну і культурно-релігійну ситуації в країні, несформовану належним чином правову базу, порівняно низький рівень життя населення, можна розглядати місіонерську діяльність як спробу втручання у внутрішні справи нашої держави, намагання впровадження чужих цінностей, що далекі від національної культури і традицій [5].

Тільки в останні роки за участю іноземних місіонерів в Україні створена велика кількість осередків нетрадиційних культів. Останнім часом активно працюють нетрадиційні релігії та культи в нашій державі: “Діти Бога”, “Церков Христа”, харизмати, мормони, “Біле братство” тощо. Якщо у 1992 році діяло 79 нетрадиційних релігій, то 1995 – 318, 1997 – 399, у 2000 – 1034, 2001 – 1328, у 2003 – 1617 [6]. Закордонні проповідники для своєї духовної експансії вміло використовують труднощі соціально-економічного стану в країні, недосконалість чинного законодавства у сфері міжнародних стосунків, зокрема правового статусу іноземних громадян в Україні та відсутність положення щодо обов'язкового повідомлення про створення релігійної організації. Погано володіючи мовою, не знаючи національних традицій і звичок, закордонні емісари досить часто виявляють відверту неповагу до українських законів, не беруть до уваги складність релігійної обстановки та наше духовне історичне минуле, канони своєї релігії ставлять понад усе. Значна частина зарубіжних проповідників і місіонерів прибуває в Україну під виглядом туристів, фахівців освіти, охорони

здоров'я, культури та представників комерційних фірм. А потім, усупереч чинному законодавству, ці емісари розпочинають релігійну діяльність.

Викликають стурбованість і такі факти, коли через незначну гуманітарну допомогу або плату державним закладам (лікарням, школам, клубам тощо), що здійснюється місіонерськими групами, для них створюється «режим найбільшого сприяння». Місіонерам віддаються в оренду під релігійні заходи стадіони, палаци, аудиторії в інститутах, школах, використовують вони і засоби масової інформації. Існують випадки, коли закордонні місіонери безпосередньо займаються розвідувальною діяльністю проти нашої країни [7].

Із світового досвіду протиправної діяльності деяких релігійних організацій, а саме тоталітарних сект можна навести такі приклади. У жовтні 1994 р. були знайдені мертвими 53 адепта Ордена храму Сонця – 48 чоловік у Швейцарії і 5 у Канаді. На трупах знайшли вогнепальні рани і сліди ін'єкцій. У березні 1997 р. поліція знайшла на багатій віллі в Каліфорнії трупи 39 членів секти „Небесні врата”. За версією слідства, вони прийняли смертельну суміш горілки і таблеток снодійного. У 2000 р. зробили ритуальне самоспалення 200 членів угандійського „Руху за відновлення десяти заповідей Господніх”[8].

Справедливо наголошує В.В. Крутов щодо активізації діяльності членів тоталітарних сект, а саме таких як “Аум Сінрікьо”, які мають іноземне походження, спричиняють релігійний тероризм, як найбільш популярну форму міжнародної терористичної діяльності[9].

У Німеччині міністр внутрішніх справ Баварії Гюнтер Бекштайн вимагає заборонити діяльність “Церкви сайентології”, яку він вважає деструктивною організацією. Її діяльність направлена проти конституційного ладу, а сама секта є комерційним підприємством із тоталітарним напрямом екстремістського руху [10].

Радикально-релігійні, екстремістські, релігійно-політичні організації та секти активно використовують недосконалість чинного законодавства для своєї протиправної діяльності, так наприклад, радикально-релігійна організація «Ананда марга» є транснаціональною організацією, яка діє на територіях багатьох держав, таких як США, Німеччина, Австралія, Великобританія, Румунія, Росія, Україна тощо. «Ананда марга» - радикально-релігійна організація яка визнана в багатьох держав світу як екстремістська та терористична організація. Члени цієї організації ще 1972 році були заарештовані у вбивствах політичних лідерів на території Індії, а з 1974 року офіційно в Індії заборонили діяльність цієї організації. Крім кримінальних правопорушень «Ананда марга» характеризувалася як стійка радикально-релігійна організація, яка має в своїх структурі такі департаменти як департамент внутрішніх справ (розвідка та контррозвідка), департамент зв'язків з громадськістю (агітація та пропаганда), департамент освіти тощо. Особливе занепокоєння викликає їхня просвітницька діяльність серед молоді, саме «Ананда марга» є тим деструктивним джерелом знань яке підмінює духовні та культурні цінності молоді, та призводить діяльність останніх до кримінальних правопорушень. Транснаціональну діяльність «Ананда марга» підтверджує широким розповсюдженням своїх центрів у світі, які є центрами міжнародного тероризму та скоєнню значної кількості кримінальних правопорушень [11].

Ще одним яскравим прикладом екстремістської релігійної організації можна назвати «Білий лотос». В Україні вищевказана організація діє в Києві, Черкасах, Одесі, Ізмаїлі, Кіровограді, Ялті, Луганську, Харкові, Горлівці, Сумах, Львові, Новомиргороді, Херсоні, Севастополі тощо. Крім того ця екстремістська організація має транснаціональні зв'язки, а саме її центри є в Молдові, США, Німеччині, Греції, ОАЕ, Біларусі, Росії тощо. Віровчення «Білого лотоса» має псевдобуддистський напрям. В структурі управління

організації входять такі відділи як, охорони лідера та осіб керівного складу, охорона храмів, наступним відділом є розвідка та контррозвідка, відділ спеціального призначення та відділ забезпечення тощо. За матеріалами Черкаського управління СБУ головним відділом «Білого лотоса» є розвідувальний відділ [11]. Члени «Білого лотоса» систематично порушували законодавство, співробітники МВС вилучили у адептів організації холодну та вогнепальну зброю, гранатомет, гранати, сигнальні міни, детонатори, сотні патронів, тротилові та димові шашки тощо [12].

Підсумовуючи вищевикладене можна впевнитись у протизаконній діяльності різних радикально-релігійних рухів та партій, екстремістських організацій, тоталітарний сект у державі та закордоном. Вітчизняний історичний досвід переконує, що нерозуміння процесів, які мають місце у гуманітарній сфері в цілому та релігійному житті, зокрема, й некерованість ними призводить до руйнівних наслідків у державі. Тільки постійна цілеспрямована робота за цим напрямом зможе перешкодити закордонним емісарам впливати на розстановку політичних сил в Україні, керувати суспільною думкою через свою паству.

Оскільки Україна – у більшому відсотку є державою із православним корінням та віросповіданням, та Православна релігія є фундаментальною в державі, а нетрадиційні тоталітарні секти загрожують духовному та фізичному здоров'ю людини та духовній безпеці, як складової національної безпеки, сьогодні, необхідно взяти рішучих заходів до підвищення ефективності правоохоронної роботи у цьому напрямі.

У наш погляд, забезпечення духовної безпеки України є одним із пріоритетних напрямів діяльності правоохоронних органів, тому для ефективної їх роботи вкрай необхідно внести зміни до деяких законодавчих актів України щодо діяльності на території нашої держави нетрадиційних тоталітарний сект, і, в першу чергу, до кримінального законодавства щодо заборони діяльності деструктивних нетрадиційних сект, які загрожують духовній безпеці особі, суспільству і державі.

В аспекті зазначеного потрібно внести відповідні доповнення до Стратегії національної безпеки України, до Законів України „Про основи національної безпеки України”, „Про вищу освіту”, „Про захист суспільної моралі”, що забезпечить умови введення освітніх програм у відповідних курсах, та деякі зміни до статей КК України щодо нейтралізації сучасних реальних та потенційних загроз у духовній сфері.

Узагальнюючи викладене вище, пропонується:

1. Внести зміни до кримінального законодавства України та інших законодавчих актів України щодо заборони діяльності на території нашої держави радикально-релігійних рухів та партій, екстремістських організацій, нетрадиційних тоталітарний сект.

2. У зв'язку з виявленими сучасними реальними та потенційними загрозами у сфері духовної безпеки України розробити Концепцію правоохоронного забезпечення духовної безпеки України до 2030 року.

3. Пропонується звернути увагу науковців вищих навчальних закладів МВС України, СБУ України та інших правоохоронних органів, практичних працівників, інших державних установ і громадських формувань, діяльність яких пов'язана із забезпеченням духовної безпеки України, на пріоритетні складові: релігійну, інформаційно-психологічну, психофізичну, психологічну, культурну безпеку України та спрямувати свою діяльність на розвиток факторів щодо їх забезпечення, розробити навчальні програми, які передбачають вищезазначену тематику у протидії загрозам духовної безпеки України при підготовці майбутніх фахівців правової держави.

4. Одним із напрямів протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам в сучасних умовах є

підвищення теоретичного рівня у забезпеченні національної безпеки України; з метою підвищення розвитку сучасної науки та її методологічних основ, пропонується ввести навчальний курс "Основи духовної безпеки України" у ВНЗ системи МВС України.

5. У плані експерименту для координації проведення досліджень та удосконалення їх впровадження у практичну діяльність започаткувати комплекс заходів у формі спільних практичних нарад, круглих столів спрямованих на вироблення відповідних рекомендацій щодо протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам духовної безпеки України провідними кафедрами ВНЗ МВС, СБУ, ГУР МО, СВР України разом із практичними підрозділами.

6. Для обміну передовим досвідом із оперативно-розшукової діяльності та координації спеціалізованих наукових досліджень погодити з оперативними підрозділами МВС та СБУ, СВР, ГУР МО питання щодо запровадження на кафедрах ВНЗ МВС та СБУ, СВР, ГУР МО постійно діючого науково-практичного семінару, із залученням до роботи практичних працівників.

7. Для координації проведення досліджень та удосконалення їх впровадження у практичну діяльність розробити план спільних заходів провідних кафедр інституту ВНЗ МВС та СБУ, СВР, ГУР МО з практичними підрозділами УМВС та УСБУ, СВР, ГУР МО України, спрямованих на відповідні науково-практичні рекомендації щодо протидії внутрішнім та зовнішнім загрозам у сфері духовної безпеки України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Особливості гарантування економічної безпеки підприємницької діяльності в ринкових умовах: Монографія / О.Ф. Долженкова, Ж.О. Жуковська, О.М. Головченко; За заг. ред. О.Ф. Долженкова. – Одеса: ОЮІ ХНУВС, 2007. – С. 11-29.
2. Панов О.П., Данільян О.Г., Дзьобань О.П. Національна безпека України // сутність, структура та напрямки реалізації – Харків, 2002 – С.23-46.
3. Ліпкан В.А. Національна безпека України. – Навчальний посібник. – Київ: Кондор. – 2008.- С.- 37.
4. Ключ В.В. Особливості забезпечення духовної безпеки держави // Національні інтереси та проблеми забезпечення безпеки України: Матеріали всеукраїнської наук.-практ. конф. (19 березня 2008 року, м. Кіровоград): – Кіровоград: Кіровоградський юридичний інститут ХНУВС, 2008.– С. 77 – 87.
5. Релігійна ситуація в Україні та міжцерковні конфлікти // Національна безпека України, 1994-1996 рр. – К.: НІСД, 1997. – С. 69.
6. Качан В.С. Планетарный спрут . – Киев, 2004 . – С. 170 – 171.
7. Сьомін С.В. Інтереси національної безпеки України у сфері державно-церковних відносин – Київ, 2007 . – С. 6.
8. Удивительные истории из глубины времен // Перевод с немецкого: Copyright – ЗАО /издательский дом Ридерз Дайджест - 2006. – С. 21.
9. Крутов В.В. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.antiterunity.org/ru/publications/terrorism.php>.
10. В Германии хотят запретить сайентологов // Мир.– №26 – 2007. – С. 8.
11. Новые религиозные организации России деструктивного, оккультного и неоязыческого характера: Справочник.- Издание третье, дополненное и переработанное. – Том 4. Восточно-мистические группы. Часть 1 / Авт.- сост. И.Куликов.- Москва: «Паломник»,2000. – С. 22-45.
12. Религиозная среда обитания: Оценка угроз и поиск мер защиты. – М.: Издание Государственной Думы РФ, 1998. – 176 с.